

DIMENSIUNEA PSIHOSOCIALĂ A REZILIENȚEI CA PARTE A SPAȚIULUI VIEȚII

Lucia GAȘPER , dr. în psihologie

Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice, USM

e-mail: gasperlucia@mail.ru

<https://orcid.org/0000-0001-5794-8386>

THE PSYCHOSOCIAL DIMENSION OF RESILIENCE AS PART OF THE LIVING SPACE

Summary

This study presents qualitative research conducted in the Orhei region. It outlines the findings from a focus group and eight in-depth interviews, exploring key societal challenges, investment in education, and pathways for young individuals to advance within the social hierarchy, how the country's future is perceived and what the strengths of society are. The psychosocial dimension of the life space is described through the analysis of the problems identified and described by the respondents, as well as the resources, methods, and strategies used to overcome them.

Keywords: *resilience, community issues, investing in education, resources*

În contextul transformărilor sociale, economice, politice devine imperativă crearea unui spațiu de viață personal stabil, armonios și echilibrat. Stabilitatea acestui spațiu de viață nu se limitează doar la anumite aspecte materiale, dar include și aspecte psihosociale (sentimentul de apartenență, predictibilitatea, căutarea resurselor socio-psihologice, dezvoltarea rezilienței individuale etc.).

Cercetările contemporane analizează conceptele interdisciplinare ale spațiului vieții, acesta fiind un subiect de interes în sociologie, filosofie și psihologie. O atenție deosebită este acordată conceptului de câmp psihologic,

elaborat de K. Lewin, care subliniază interacțiunea dinamică dintre individ și mediul său [1, pag.63].

Psihologul social Kurt Lewin (1936) a menționat că pentru a deduce comportamentul unei persoane din spațiul vieții (în termeni generali: evenimentele psihologice), acesta trebuie caracterizat drept „totalitatea evenimentelor posibile”. Din punctul de vedere teoretic și practic, cele mai relevante trăsături ale unei situații sunt ceea ce este posibil sau imposibil pentru individ în contextul respectiv. Orice schimbare a situației psihologice a unei persoane înseamnă că anumite evenimente devin „posibile” sau „imposibile”, schimbându-se față de starea anterioară [2, pp.14-17].

Conceptul de „spațiul vieții” de K. Lewin în contextul psihologiei vieții cotidiene, permite înțelegerea aspectelor diverse ale dezvoltării umane într-o situație de transformări socio-culturale, unde spațiul social poate fi atât favorabil, cât și restrictiv. În contextul menționat limitele dintre domeniul privat și public, personal și profesional devin difuze, determinând o redefinire a situațiilor de schimbare socio-culturală, pierzându-și în acest mod granițele normative [3]. Acest concept de spațiu „psihologic al vieții” rămâne actual și astăzi, oferind un instrument valoros pentru înțelegerea comportamentului uman în contextul schimbărilor rapide ale lumii contemporane [3]. Astfel, în studiul nostru, am considerat important să explorăm acest spațiu prin analiza problemelor identificate și descrise de respondenți, precum și a resurselor, modalităților, strategiilor utilizate pentru a le depăși.

Explorarea inițială a resurselor de suport și sprijin în contexte de criză a debutat prin cercetarea percepțiilor despre reziliența individuală în timpul pandemiei. Cercetarea a fost realizată în mai 2020 (împreună cu colegii de la Centrul Sociologie și Psihologie Socială al ICJPS) cu participarea a 95 de subiecți. Una dintre întrebările chestionarului interviului aprofundat a cercetării a fost: „Ce anume v-a ajutat să faceți față perioadei pandemice și altor momente de criză?” A fost analizat modul în care stările de spirit, percepțiile rezistenței individuale pe fondul pandemiei sunt reflectate în discursul respondenților participanți la studiu. Conținutul referințelor respondenților a dezvăluit resurse interne și externe, a evidențiat forța experiențelor pozitive acumulate în viață,

sprijinul familial, activitatea profesională, comunicarea care în timpul crizei a devenit sprijin psihologic și moral [4, p.638-639].

La fel și studiul realizat în 2021 a evidențiat faptul că legăturile sociale, precum familia și cercul de prieteni, joacă un rol esențial în sprijinirea și consolidarea rezilienței individuale. Se subliniază că „trăsături personale precum o personalitate puternică, o atitudine pozitivă și optimismul sunt factori cheie în dezvoltarea rezilienței” și că „factorii sociali, precum legăturile familiale, relațiile de rudenie și cercurile de prieteni, contribuie semnificativ la susținerea și întărirea rezilienței” [5, p.79-96].

Împreună cu colegii din cadrul Centrului de Sociologie și Psihologie Socială al CCJPS al USM am realizat în anul 2024 o cercetare calitativă „Consolidarea rezilienței societale prin valorificarea capitalului uman” ce a avut ca scop explorarea dinamică a rezilienței sociale în Republica Moldova, identificarea factorilor cheie care influențează modul de a face față și de a se adapta la schimbările și adversitățile sociale ale indivizilor și comunităților [6, p.13].

În articolul prezentat este descris rezultatele desfășurării unui focus grup din cercetarea realizată în cadrul subprogramului 01.05.01: „Securitatea națională a Republicii Moldova în contextul aderării la Uniunea Europeană: abordări juridice, politologice și sociologice”, desfășurată într-o zonă rurală din raionul Orhei. Participanții la focus grup au fost opt respondenți cu caracteristici socio-demografice diferite: vârstă, gen, educație. Din perspectiva categoriei de gen, au participat patru femei și patru bărbați, iar vârsta respondenților a cuprins: 16-25 de ani, (n=1), de 26-35 de ani, (n=4), de 46-55 de ani, (n=2), și 56-65 de ani, (n=1). Cinci respondenți provin din mediul urban (n=5), iar trei din mediul rural (n=3), nivelul educațional al participanților variază între studii medii (n=3) și studii superioare (n=5). Toți respondenții sunt angajați în sectorul public, ceea ce ne-a permis să descriem despre percepțiile și experiențele și din această perspectivă. În această regiune (raionul Orhei) au fost realizate și 8 interviuri individuale aprofundate (7 femei și 1 bărbat, cu vârsta cuprinsă între 22-65 de ani) ce ne-au furnizat informații referitoare la problemele cu care se confruntă oamenii, strategiile de gestionare a acestor probleme, inclusiv despre resursele personale disponibile etc. [7, p. 169].

În cadrul focus grupului au fost discutate mai multe întrebări (n=10) ce țin de: reziliența societală, provocările contemporane, sănătatea, percepții despre viitorul țării, culturale, cine sunt liderii comunitari etc. Problemele prioritare de care sunt preocupați respondenții din zona rurală (Orhei); problemele cu care s-au confruntat cetățenii în perioada pandemică; problemele comunitare actuale; în ce măsură se investește în educație în localitatea rurală, cum este perceput viitorul tinerilor și a țării - sunt unele aspecte reflectate în acest articol.

Răspunsurilor participanților la *focus grup* indică faptul că preocupările cetățenilor sunt de: natură economică, politică, la fel și cele legate de securitate. Situația financiară este menționată ca o problemă importantă, dificultățile economice și insecuritatea materială fiind resimțită acut de respondenții din zona Orhei. De asemenea, instabilitatea politică este percepută de către subiecți ca un factor agravant, ce are impact asupra bunăstării generale și a capacității statului de a gestiona crizele existente.

În percepția cetățenilor interdependența problemelor economice și cele politice sunt evidente, sugerând o elaborare de politici coerente, complexe cu scopul de a consolida reziliența societală. „*Situația financiară este foarte importantă*” (B/16-25/urb/mold/rom/sup/pub), „*Instabilitatea politică, care pînă la urmă sunt legate una cu alta*” (F/26-35/urb/mold/med/pub).

Temerile legate de război și securitate se regăsesc în răspunsuri ca: „*Eu aş pune războiul ca problemă majoră*” (F/46-55/rur/rom/sup/pub). În viziunea participanților la focus grup, importanța stabilității geopolitice, luarea măsurilor eficiente de protecție, suportul social cu scopul de a minimaliza sentimentul de vulnerabilitate și îngrijorare în rândul populației - sunt obiective principale.

La întrebarea „*Dacă ne referim la localitatea Dvs., cu ce probleme se confruntă aceasta la momentul actual?*” respondenții au descris pe larg problemele locale, evidențiind multiple dificultăți structurale, socio-economice comune și cu un caracter general pentru comunitățile rurale din Republica Moldova, inclusiv zona Orhei „*Problemele cu care se confruntă localitatea noastră sunt caracteristice pentru toate localitățile*” (F/26-35/urb/mold/med/pub).

Lipsa locurilor de muncă este una dintre cele mai mari dificultăți, influențând și alte domenii: precum educația și sănătatea. Îmbătrânirea forței de muncă, în special în sistemul educațional, vorbește despre migrația tinerilor spre centrele urbane sau în afara țării. De asemenea, accesul limitat la serviciile medicale și infrastructura deficitară contribuie la scăderea calității vieții în această comunitate. Problemele legate de „*infrastructură: canalizare, aprovizionare cu apă și gaz, starea drumurilor*” (B/26-35/urb/rom/sup/pub), sunt evidențiate ca obstacole majore în dezvoltarea localității rurale din zona Orhei. Poluarea reprezintă o preocupare suplimentară, fiind necesare să fie adoptate măsuri de protecție a mediului înconjurător. Depopularea, la fel, este considerată cea mai gravă problemă, având implicații pe termen lung asupra comunităților rurale. „*Depopularea, cred, este cea mai mare problemă din orice localitate rurală*” (F/46-55/rur/rom/sup/pub).

Alte două întrebări la care au răspuns participanții la focus grup au fost: „*Dacă ne referim la pandemie, cum credeți, cu ce probleme s-au confruntat cetățenii RM? Cum ați reușit să înfrunțați aceste probleme?*”.

Din răspunsurile respondenților, reiese că principalele dificultăți cu care s-au confruntat cetățenii au fost: sistemul de învățământ a fost puternic afectat la începutul pandemiei, iar lipsa infrastructurii digitale adecvate a reprezentat o piedică în buna desfășurare a procesului educațional. „*În perioada începutului pandemiei, (anul 2020), eu activam în sistemul de învățământ. Și pot să ofer perspectiva mea asupra ceea ce s-a întâmplat în sistemul de învățământ. Din martie până în mai, adică până la finalizarea anului de studii 2020, practic, situația a fost catastrofală, a fost dezastruoasă, un haos total. Eu pot să spun că elevii nu au învățat absolut nimic în acele trei luni. În anul următor de studii, pe parcursul verii, deja, s-au pus la punct anumite mecanisme, care cumva au făcut situația asta mult mai eficientă*” (F/26-35/urb/mold/med/pub). **A fost menționată frica și incertitudinea generalizată** – cetățenii au trăit o presiune psihologică intensă, amplificată de mass-media și de lipsa unor măsuri clare și înțelese de cetățeni. **Sărăcia și insecuritatea alimentară** – mulți oameni s-au confruntat cu dificultăți economice majore, unii apelând la administrația publică locală pentru a beneficia de un sprijin minim alimentară.

La întrebarea „*Unde ați găsit resurse, totuși, cum ați depășit problema?*” răspunsul a fost: „*Dacă era o perioadă normală, desigur nu era frumos să ceri. Dar dacă a venit criza, a venit pandemia, adică omul a trecut peste bariere și a apelat uneori nu numai la administrația publică-locală, dar se și împrumutau unul de la altul...*” (B/26-35/urb/rom/sup/pub).

În general, pandemia a testat capacitățile adaptabilității societății moldovenești, evidențiind atât vulnerabilitățile structurale, cât și potențialul și resursele de coeziune socială și solidaritate comunitară.

O altă întrebare din cadrul focus grupului realizat în zona Orhei a fost „*În ce măsură credeți că oamenii din comunitatea Dvs. investesc în educație?*”. Răspunsurile obținute au sugerat că investiția în educație, atât din partea statului, cât și a părinților, sunt considerate de respondenți insuficiente și inegale. Sistemul educațional este caracterizat ca fiind slab finanțat, iar în anumite sate condițiile de învățare sunt precare (exemplul claselor unite). Părinții sunt nevoiți să preia o anumită parte din responsabilitățile educaționale, iar unii optează să își trimită copiii la școlile din orașul apropiat (Orhei), considerând că sistemul de învățământ local nu asigură o educație de calitate.

Participanții au menționat că educația formală nu răspunde realităților actuale, iar curricula este rigidă, lipsită de aspecte practice, supraîncărcată cu informații care nu aduc beneficii reale elevilor. Învățătorii se confruntă cu birocrația, reducând timpul și energia orientate procesului instructiv-educativ. În plus, metodele de predare sunt percepute de participanții la focus grup ca fiind neadaptate realității. Deși anumiți părinți investesc în educația proprie cu scopul sprijinirii copiilor, totuși învățarea continuă nu este o practică generalizată în comunitate. Respondenții au vorbit despre „*generații pierdute*”. „*Dacă sistemul de învățământ public nu se va adapta la noile realități, noi, practic, pierdem generații după generații de copii*” (F/26-35/urb/mold/med/pub). Există o necesitate acută de implicare activă a statului, a părinților, a profesorilor în înțelegerea și modernizarea sistemului de învățământ, promovarea învățării continue, pentru a avea o generație bine pregătită pentru viitor.

O altă întrebare care a fost pusă respondenților în cadrul focus grupului a fost: „*Ce trebuie să facă un tânăr din Republica Moldova pentru a accede în*

vârful ierarhiei sociale, și să fie considerat un exemplu de succes?”. Respondenții participanți la focus grup au răspuns că unul din elementele de bază pentru ascensiunea socială este educația și studiile. „În primul rând un tânăr educat, cum să fie, înțelept, dar ca să devii înțelept trebuie să ai careva studii” (B/26-35/rur/rom/sup/pub).

Un tânăr bine educat are mai multe șanse de a accede în vârful ierarhiei sociale. Pe lângă educație, un rol mare îl are sprijinul familiei oferind stabilitate și orientare. Un alt aspect menționat este accesul la serviciile psihologice accesibile, perceput ca un instrument care poate îmbunătăți încrederea în sine și dezvoltarea rezilienței personale. „Eu cred că o situație apropiată de ideal ar însemna și accesul la servicii de terapie care să fie foarte accesibile financiar, mă refer la psihoterapie” (F/26-35/urb/mold/med/pub).

Inițiativa și creativitatea sunt de asemenea apreciate de subiecți – un tânăr de succes trebuie să fie deosebit, inovator, capabil să materializeze idei originale, ceea ce îi poate asigura și o prosperitate financiară (F/26-25/urb/mold/sup/pub). Unii consideră că plecarea peste hotare reprezintă o oportunitate bună pentru dezvoltare. În plus, accesul la resursele financiare reprezintă un avantaj, existând percepția că un tânăr provenind dintr-o familie înstărită sau având sprijin financiar poate reuși mai ușor în viață (F/26-35/urb/mold/med/pub).

Respondenții au menționat în discursurile lor și provocările, obstacolele întâlnite de tineri. Pe de altă parte, succesul este adesea împiedicat de momentele legate de sărăcie, influențând deciziile individuale. Un obstacol frecvent menționat de respondenți este lipsa încrederii în sine, în special în rândul tinerilor, care uneori ezită să își asume riscuri. Respondenții sugerează că accesul la servicii psihologice accesibile și sprijinul emoțional ar putea contribui la depășirea acestor bariere. De asemenea, se discută despre faptul că actuala generație este percepută ca o „generație de sacrificiu”, fiind afectată de instabilitatea economică și de traumele intergeneraționale cauzate de schimbările sociale existente, de migrație. În final, lipsa unui sprijin social sistematic, complex, accesibil pentru familiile vulnerabile face ca mulți tineri să nu aibă resursele necesare pentru a ieși din ciclul dificultăților sociale (B/46-55/rom/urb/sup/pub).

Astfel, scenariile de succes ale tinerilor din Republica Moldova cuprind aspirații mari și provocări sistemice care pot împiedica realizarea scopurilor lor. Viitorul depinde de accesul la educație, resurse financiare, sociopsihologice, dar și de măsurile sociale care ar trebui să ofere suport pentru toate categoriile de tineri, inclusiv cele vulnerabile.

Tot la această întrebare „Ce trebuie să facă un tânăr din Republica Moldova pentru a accede în vârful ierarhiei sociale, să fie considerat un exemplu de succes?” au răspuns și opt respondenți care au participat la interviul individual aprofundat.

Educația și dezvoltarea personală reprezintă un factor esențial în dezvoltarea personală și profesională a tinerilor. Unii respondenți subliniază importanța alegerii conștiente a unui parcurs educațional, considerând că acesta trebuie să fie bazat pe preferințele și abilitățile individuale, nu doar pe influența parentală. Totodată, se menționează necesitatea studiilor suplimentare și a formării continue: „Studii adăugătoare, tot ce poate să se studieze” (B/46-55/mold/urb/sup/pub). Legătura dintre educație și succesul profesional este reiterată de o respondentă: „În primul rând să găsească calea unde să se ducă să învețe, nu pur și simplu s-a dus că au spus părinții. Și dacă lui îi place, se dezvoltă și merge mai departe. Scenariul ideal ar arăta așa: studii adăugătoare, tot ce poate să descopere, puțin se poate și de muncă, să știe care este prețul banilor, și mai departe deja, aranjarea la lucru. Și în acest scenariu tânărul este susținut de părinți, el trebuie să intre la școală la buget, să fie notele bune” (F/46-55/mold/urb/sup/pub).

Factorii psihosociali joacă un rol important în reușita personală și profesională a tinerilor. Perseverența este considerată o condiție esențială pentru succes: „Educația, perseverența. Perseverența. Noi să ne găsim între noi o susținere” (F/26-35/mold/rur/sup/pub). De asemenea, încrederea în sine este considerată ca un element definitoriu al unei dezvoltări armonioase: „Să fie încrezut în sine” (F/46-55rom/rur/sup/pub).

Atitudinile pozitive și flexibilitatea în fața schimbărilor sunt alte trăsături esențiale pentru integrarea socio-profesională, fiind menționate explicit: „Gândește pozitiv, acceptă schimbarea” (F/46-55rom/rur/sup/pub).

Sprijinul părinților și a familiei este considerat esențial în parcursul educațional și profesional al tinerilor. Astfel o respondentă afirmă: „În primul rând să facă niște studii de calitate, și calități personale ca să fie un cetățean și un om bun, să-și iubească patria, la noi, chiar cum este ea, să îl atragă aici să facă ceva, să vadă deja în ce domeniu să se realizeze, și de acolo deja vin mai multe ramuri, părinții în primul rând să îl susțină, moral, financiar, să fie cu el, statul la fel și financiar și crearea locurilor mai multe de muncă și un salariu mai decent nu muncă asiduă și nimic remunerat (F/26-35/mold/rur/sup/public).

La fel și datele empirice ale studiului psihologic realizat în 2019 de psihologul Caunenco I. cu privire la valorile socio-culturale ale tinerilor moldoveni scot în evidență valoarea familiei, dezvoltarea personală, tendința tinerilor de a fi subiect al schimbărilor socio-economice, și constituie unul dintre fundamentele consolidării societății [8].

În plus, sprijinul reciproc între indivizi din aceeași comunitate este văzut ca un factor esențial pentru succes: „Noi să ne găsim între noi o susținere” (F/26-35/mold/rur/sup).

Condițiile socio-economice și oportunitățile de muncă influențează semnificativ motivația și aspirațiile tinerilor. Astfel, o respondentă consideră că statul ar trebui să sprijine tinerii atât din punct de vedere financiar, cât și prin crearea unor oportunități profesionale mai accesibile (F/46-55/mold/rur/sup).

În acest context, se evidențiază și o problemă majoră legată de remunerare: „Nu muncă asiduă și nimic remunerat” (F/46-55/mold/rur/sup). În plus, se menționează faptul că tinerii de astăzi au cerințe economice mai mari, inclusiv în ceea ce privește condițiile de trai și accesibilitatea transportului: „Tinerii de astăzi au cerințe materiale mari. Cel mai mult ar fi motivația salariului bun, condiții de trai, accesibilitate la transport” (F/66-75/rur/mold/med pens).

Modelele de succes și experiențele individuale pot servi drept surse de inspirație pentru alți tineri. Un exemplu este parcursul unui tânăr care a decis să candideze pentru funcția de primar în localitatea sa de origine: „A zis că ar fi o provocare foarte binevenită pentru el să încerce să candideze la alegerile locale din localitatea de baștină” (F/46-55/mold/rur/med/publ).

De asemenea, inițiativele antreprenoriale demonstrează importanța perseverenței și a independenței financiare: „Eu cu soțul am pornit o afacere de la zero” (F/26-35/rur/mold/sup/pub). În domeniul agricol, un respondent subliniază faptul că există tineri care aleg să se dedice acestui sector: „Dacă vorbesc despre agricultură, asta este un tânăr dedicat ce iubește lucrul la pământ... mai puțin, dar sunt” (F/66-75/mold/rur/med/publ/pens).

Întrebarea „Cum ați dori să arate societatea din Republica Moldova?” adresată în focus grup reflectă o preocupare generală pentru stabilitate economică și siguranță socială. O respondentă subliniază că un salariu decent, estimat la aproximativ 1500 de euro, ar fi un factor esențial pentru bunăstarea individuală și colectivă (F/26-35/mold/urb/med/pub).

Această aspirație este reprezentativă pentru tinerii care doresc un trai predictibil și lipsit de dificultăți financiare. Un alt aspect important în viziunea viitorului este siguranța socială. Unul dintre răspunsuri exprimă dorința de a trăi „cu încredere în ziua de mâine”, fără teama incertitudinilor economice sau a unor amenințări externe (B/16-25/urb/mold/rom/sup/pub).

De asemenea, unii respondenți remarcă potențialul Republicii Moldova de a deveni un spațiu al inovației și progresului. Unul dintre participanți afirmă că „se poate crea și la noi ceva, chiar dacă unii spun că am pierdut timpul în zadar” (B/26-35/rom/rur/sup/pub). Această viziune sugerează o atitudine rezilientă și orientată spre progres, în ciuda dificultăților întâmpinate.

Respondenții participanți la interviurile individuale aprofundate au oferit răspunsuri relevante asupra aceleiași întrebări: „Cum ați dori să arate societatea din Republica Moldova?”.

„RM aș dori să fie condusă de oameni responsabili cu experiență. Viitorul este în mâinile copiilor și nepoților noștri, sper să fie bine, cu salarii și servicii motivante, oameni fericiți și mulțumiți. Însă am o frică în privința războiului și starea socială, economică, politică atât de instabilă...Am trăit în lumea stabilității poate aceasta este motivul” (F/66-75/mold/rur/med/pub/pens).

Punctele forte ale societății au fost exprimate în cadrul discuțiilor, respondenții identificând mai multe trăsături pozitive ale cetățenilor care pot

contribui la schimbare. Printre acestea se numără hărnicia, perseverența și creativitatea în rezolvarea problemelor, optimismul. Perseverența este definită prin abilitatea cetățenilor de a găsi soluții alternative atunci când se confruntă cu dificultăți. Unul dintre respondenți remarcă faptul că: *„Dacă să ne exprimăm referitor la cetățenii RM, o caracteristică comună, în mare parte pozitivă, este perseverența. Pentru că în general moldovenii, dacă observați, dacă nu reușesc într-un anumit mod, sau în anumit domeniu de activitate, încearcă altceva, cumva încearcă să navigheze în această societate”*, sugerând o capacitate puternică de adaptare la schimbările economice și sociale (B/26-35/rom/rur/sup/pub). Un alt punct forte este ingeniozitatea și creativitatea în rezolvarea problemelor. Participanții la discuție menționează că *„atunci când nu găsim soluții, avem cele mai originale și bune idei”* (F/26-35/mold/urb/med/pub). Această trăsătură valoroasă – tendința de a găsi soluții inovatoare în situații de criză, într-un context global dinamic poate deveni un avantaj competitiv în diverse domenii. Un alt respondent subliniază *„existența unui optimism aproape incurabil”*, un factor care susține motivația și dorința de schimbare (F/46-55/mold/rom/rur/sup/pub).

Chiar și în pofida dificultăților, cetățenii din Republica Moldova își păstrează speranța și încrederea în forțele proprii. Această reziliență poate deveni un motor al transformărilor sociale, în special atunci când este susținută de inițiative concrete de dezvoltare.

Rezultatele focus grupului realizat în zona rurală din raionul Orhei evidențiază complexitatea provocărilor și problemelor cu care se confruntă comunitatea, fiind evidențiate interdependențele dintre greutățile economice, sociale, infrastructurale, educaționale.

Lipsa locurilor de muncă, infrastructura deficitară și accesul limitat la servicii necesare duce la un proces continuu de risc de depopulare a zonelor rurale. Aceste constatări indică necesitatea elaborării și implementării unor politici publice integrate (în domeniul educației, ocupării forței de muncă etc.) menite să sprijine cetățenii, în caz contrar incertitudinea viitorului va continua să fie un factor descurajant, inclusiv pentru tineri.

Situația pandemică la fel a accentuat vulnerabilitățile comunității, afectând domeniile esențiale precum educația, sănătatea și securitatea economică. Contrar dificultăților, coeziunea socială și solidaritatea informală au reprezentat mecanisme importante de reziliență descrise de respondenți, demonstrând importanța relațiilor interpersonale și a celor comunitare în depășirea diverselor provocări și dificultăți. Investițiile în educație sunt percepute ca insuficiente, iar lipsa unor reforme adaptate realităților contemporane limitează oportunitățile generațiilor viitoare. Deficiențele sistemului educațional, alături de migrația populației active, pun în pericol dezvoltarea capitalului uman și reducerea capacităților comunităților de a inova și de a progresa. În acest context, cercetarea subliniază importanța politicilor educaționale orientate spre modernizare și adaptare la noile cerințe economice și tehnologice, ca pilon fundamental pentru consolidarea rezilienței sociale.

În concluzie menționăm că cetățenii pot depăși problemele sociale și economice prin valorificarea resurselor comunitare, instituționale și individuale, care le permit să se adapteze și să găsească soluții viabile. Sprijinul social este una dintre resursele importante, fie că vine din partea familiei, prietenilor sau comunității. Relațiile sociale oferă suport emoțional, ajutor material și oportunități pentru soluționarea problemelor prin cooperare. De asemenea, reziliența personală, percepută prin autoeficacitate, gândire pozitivă și autoreglare emoțională, ajută indivizii să își mențină echilibrul psihologic și să găsească soluții constructive în fața dificultăților.

Referințe bibliografice

1. *Жизненное пространство в психологии: Теория и феноменология: сборник статей* / под ред. Н. В. Гришиной, С. Н. Костроминой. СПб.: Изд-во С.-Петербур. ун-та, 2020.
2. LEWIN, K. (1936). *General considerations about representing life space* (F. Heider & G. M. Heider, Trans.). In K. Lewin & F. Heider, G. M. Heider (Trans.), *Principles of topological psychology* (pp. 14–17). McGraw-Hill. <https://doi.org/10.1037/10019-003>
3. ГУСЕЛЬЦЕВА М. С. «Жизненное пространство» в контексте психологии повседневности: к 130-летию Курта Левина // Вестник Санкт-Петербургского университета. Психология. 2021. Т. 11. Вып. 1. С. 8–23. <https://doi.org/10.21638/spbu16.2021.101>
4. GAȘPER L. *Percepții și forme de rezistență individuală în contextul pandemiei Covid-19*. În „Știință, educație, cultură” , Comrat, Moldova, 12 februarie 2021 CZU:159.942.5:616.21, ISBN 978-9975-3496-2-8; 978-9975-3496-1-1. Pag.638-642 https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/122052
5. GAȘPER L. *Capitalul social al tinerilor: sursă de consolidare și dezvoltare a coeziunii sociale în „Formarea și consolidarea coeziunii sociale în Republica Moldova în contextul apropierii de UE”*. Studiu sociologic. Conferința științifică internațională „Capitalul social - factor de bază al formării coeziunii sociale” din 18 octombrie 2022, Vol.3, 2023, pp. 79-96. ISBN 978-9975-157-26-1; ISBN 978-5-88554-180-0. https://icjp.asm.md/sites/default/files/publicatii/formarea_si_consolidarea_volumul_3.pdf
6. MOCANU V. *Consolidarea rezilienței sociale în Republica Moldova: abordări teoretico-metodologice*. În: Consolidarea rezilienței sociale prin valorificarea capitalului uman în contextul aderării Republicii Moldova și Ucrainei la Uniunea Europeană / col. de autori: V.Mocanu (coord.), [et al.]; USM, ICJPS, Chișinău: Editura USM, 2024. pp. 11-19, ISBN 978-9975-62-773-3, https://icjp.asm.md/sites/default/files/publicatii/consolidarea_rezilientei_2024.pdf
7. GAȘPER L. *Reziliența ca resursă sociopsihologică de consolidare a capitalului uman și social*. În: Consolidarea rezilienței sociale prin valorificarea capitalului uman în contextul aderării Republicii Moldova și Ucrainei la Uniunea Europeană / col. de autori: V. Mocanu (coord.), [et al.] ; USM, ICJPS.Chișinău: Editura USM, 2024. pp. 166-173 ISBN 978-9975-62-773-3
8. https://icjp.asm.md/sites/default/files/publicatii/consolidarea_rezilientei_2024.pdf
9. CAUNENCO I., GAȘPER L. *Socio-cultural potential of contemporary youth: a psychological approach*. În revista EcoSoEn, Scientific Journal Economics, Social and Engineering Sciences (Year 4 Nr.3-4/2020 Categoria “B”) pag.171-181, 268 p. ISSN 2587-344X. https://ibn.idsi.md/vizualizare_articol/118116